

PÉČE A VÝŽIVA DĚTÍ PO ROZCHODU RODIČŮ PODLE VÝSLEDKŮ OPATROVNICKÝCH ŘÍZENÍ

Sylva Höhne¹⁾ – Jana Palonciová²⁾

CHILD CUSTODY AND MAINTENANCE AFTER PARENTAL SEPARATION ACCORDING TO THE RESULTS OF COURT PROCEEDINGS

Abstract

This article examines child custody in 2018 after parental separation. In most cases mothers are given sole custody of the children and fathers are responsible for the payment of child maintenance. However, the share of fathers who are awarded sole custody increases slightly with the age of the child and shared custody is more common arrangement in the case of children aged 4 to 15 years. An agreement between parents significantly reduces the duration of court proceedings on this matter.³⁾

Keywords: Child custody, maintenance, parental separation, court decision, Czech Republic

Demografie, 2021, 63: 3–21

ÚVOD

Česká rodina prochází v posledních desetiletích velkými proměnami v souvislosti se změnami společenských norem, jež jsou odrazem ekonomického vývoje, situace na trhu práce, proměn genderových rolí i postupující globalizace. Pro současnou rodinu je příznačná rostoucí diverzita forem rodinného soužití v důsledku destandardizace životních drah. S tím souvisí i poměrně značná nestabilita partnerských vztahů a rodiny jako takové (Kuchařová a kol., 2020).

Rozvod manželství je předmětem zájmu řady společenskovědních disciplín (sociologie, psychologie, demografie, práva apod.). S postupným rozvolňováním společenských norem je však třeba mít na paměti, že se rodina rozpadá i v důsledku rozchodu nesezdaného páru. Bez ohledu na právní formu partnerského soužití má jeho zánik významné dopady nejen

na samotné partnery, ale zejména na jejich děti. Rozchod rodičů je pro většinu dětí velmi stresující, a pokud jej doprovází vyostřené konflikty, ne zřídka se to významně promítne do jejich dalšího vývoje a celého života (Mooney a kol., 2009; Everett – Everett, 2000; Levine – Klíneová, 2012; Ballnik, 2012; Matějček – Dytrych, 1994; Šťastná, 2006; Fučík, 2013; Matoušek a kol., 2015; Šigutová, 2018). Rodičovský konflikt je pro dítě zátěžovou situací, zvláště když se ho rodiče snaží do svých sporů zatáhnout (Everett – Everett, 2000; Levine – Klíneová, 2012; Ballnik, 2012; Matějček – Dytrych, 1994; Vaníčková, 2014; Novák a kol., 2015). Rozpad rodiny si děti většinou nepřejí, spory mezi rodiči je velmi trápí. Často kvůli nim zažívají pocity viny, neboť mají za to, že jsou jejich příčinou. Rozchod rodičů, a to i ten relativně bezkonfliktní, dětem přináší výrazné změny v jejich životě – od případné změny

1) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Česká republika. Kontakt: sylva.hohne@vupsv.cz.

2) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Česká republika. Kontakt: jana.palonciovova@vupsv.cz.

3) Text vznikl v rámci projektu VÚPSV, v. v. i., *Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče.*

bydliště po omezení kontaktu s jedním z rodičů či stigmatizaci okolím. V rámci soudního řízení se dostávají do nezvyklých situací, kdy se mají svěřovat se svými pocity a názory pro ně cizím osobám (pracovníkům orgánů sociálně-právní ochrany dětí /OSPOD/, soudci, soudnímu znalci apod.; *Matoušek a kol.*, 2015). Trvalý stres může u dětí způsobit změny chování, školního prospěchu, nebo dokonce zdravotní problémy (*Rogalewiczová*, 2019; *Matoušková*, 2014).

V souvislosti s rostoucí nestabilitou rodiny, posuny v genderových rolích, kdy se více otců podílí na péči o děti v rodině a zasazuje se o svá rodičovská práva i po rozchodu rodičů či za práva dětí vyrůstat i po rozpadu rodiny s oběma rodiči a také s narůstající intenzitou rodičovských sporů o děti je předmětem diskusí odborné i laické veřejnosti otázka, jaké uspořádání péče je pro dítě po rozchodu rodičů vhodné. Tyto debaty bývají mnohdy založeny spíše na osobních názorech a zkušenostech, nebo jen mýtech (*Barvíková*, 2019) než na argumentech opřených o data či vědecké poznání. Důvodem je, že české výzkumy zatím chybí nebo jejich výstupy ještě nebyly publikovány, popřípadě nevešly ve všeobecnou známost (*Fučík*, 2020), a se zahraničními výzkumy česká veřejnost není ve větší míře obeznámena. Záměrem tohoto textu je poskytnout chybějící datovou oporu alespoň k otázkám souvisejícím s rozhodováním soudů v těchto věcech. Ve snaze nalézt odpověď na otázku, jak bývá péče o děti po rozchodu rodičů uspořádána, se tento článek opírá o analýzu unikátních dat Ministerstva spravedlnosti o výsledcích opatrovnických řízení ukončených v roce 2018, tj. o nastavení péče o dítě a jeho výživy *de iure*. Výsledky soudních rozhodnutí tvoří výchozí rámec pro další výzkumy zabývající se rozpadem rodiny a jeho dopady na péči a výchovu dětí. Takové výzkumy mohou zachytit mj. i to, zda se rodiče výsledkem opatrovnického řízení řídí či nikoliv, dohodli se jinak nebo ho jeden či oba nerespektují.⁴⁾

KONTEXT OPATROVNICKÝCH ŘÍZENÍ SOUVISEJÍCÍCH S ROZPADEM RODINY

Počet rozvádějících se manželství od roku 2004, s výjimkou let 2010, 2013 a 2017 klesá. V roce 2019 se rozvedlo 24 tisíc manželství. Tento vývoj byl odrazem jak snižujícího se počtu sňatků v předcházejících dekádech, tak změn v intenzitě rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství a prodlužování průměrné délky trvání manželství na současných 13,5 let (ČSÚ).

Ve většině rozvádějících se manželství jsou nezletilé děti (dlouhodobě na úrovni 57–59 %), přičemž tyto páry mají nejčastěji jedno (48 %), či dvě děti (46 %). V posledních letech se tak rozvod manželství rodičů týká přibližně 23 tisíc nezletilých dětí ročně. Podle výběrového šetření Samoživitelé 2019 však neúplné rodiny vznikají v téměř shodné míře jak rozvodem, tak rozchodem nesezdaných rodičů (po přibližně dvou pětinach dotázaných rodin, v ostatních případech spolu rodiče nikdy nežili; *Palonciová a kol.*, 2019). Počet dětí, kterým se ročně rozpadá rodina, je tedy výrazně vyšší. Rozchody nesezdaných soužití je možné postihnout zejména výběrovými longitudinálními šetřeními, jež jsou však finančně i organizačně náročná. Dosaďadní analýzy ukazují, že přežijí-li nesezdaná soužití přibližně pět až sedm let, pak se z hlediska rizika rozpadu stávají podobně ne/stabilní jako manželství (*Maříková – Vohlídalová*, 2011; *Vohlídalová*, 2014). Bez ohledu na právní status jsou soužití s dětmi stabilnější než ta bez nich (*Žilinčíková*, 2017). Nesezdaná soužití jsou však obecně méně stabilní než manželství, nesezdaná soužití s dětmi se dokonce rozpadají častěji než bezdětná manželství (*tamtéž*).

Rodinné právo je v současnosti upraveno občanským zákoníkem (*Zákon č. 89/2012 Sb.*, dále též NOZ). Důležitým pojmem vážícím se k rodičovství je „rodičovská odpovědnost“. Ta náleží každému z rodičů (pokud jí nebyl zbaven či nebyla soudem omezena, je-li to v zájmu dítěte)⁵⁾ a zahrnuje povinnosti a práva rodičů týkající se péče o dítě. Rodičovská odpověď-

4) Jak je péče o děti ve skutečnosti mezi rodiče rozdělena, je předmětem zvláštního výzkumu v rámci projektu *Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*. VÚPSV, v. v. i., jehož výsledky budou dostupné v roce 2022.

5) Zbavení, pozastavení či omezení rodičovské odpovědnosti však nemá vliv na vyživovací povinnost, která trvá po dobu nezaopatřenosti dítěte.

nost vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Rozchod rodičů tedy jejich rodičovskou odpovědnost běžně nijak neomezuje.

Prvním nezbytným krokem k rozvodu je pro sezdané rodiče vyřešení otázky péče a výživy o nezletilé děti v rámci opatrovnického řízení. Pokud rodiče nejsou sezdáni a chtějí se rozejít, nemusí v případě, že se o zajištění péče o dítě po rozchodu dokáží sami dohodnout, projít soudním řízením. Nejsou-li však rodiče této dohody schopni, mohou se obrátit na opatrovnický soud.

Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu upravují § 906 a 907 NOZ. Při rozvodu manželství rodičů soud se zohledněním zájmu dítěte určí, jak bude péče o něj rozdělena mezi rodiče. Dítě je zastoupeno kolizním opatrovníkem, kterým je zpravidla OSPOD (Rogalewiczová, 2019; Matoušková, 2015). Rozhodnutí soudu, ať autoritativní nebo na základě dohody rodičů, pokud ta není v rozporu se zájmy dětí, je vydáno pro dobu po rozvodu, podobně však mohou být upraveny i poměry dítěte pro dobu do rozvodu. Pokud rodiče nepřichází s dohodou, je na soudci, aby rodičům aktivně nastínil možnosti řešení a jejich důsledky. V případě, že tento postup nevede k dohodě, může soud uložit rodičům na dobu nejvýše tří měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání či rodinné terapii, či nařídít setkání s pedopsychologem. Soud by měl vydat rozhodnutí o úpravě porozvodové péče zpravidla do šesti měsíců od zahájení řízení, v opačném případě musí prodloužení lhůty náležitě zdůvodnit. Pokud soud schválí dohodu rodičů, není možné se proti tomuto rozhodnutí odvolat.

Podle § 907 NOZ existují tři základní formy porozvodové⁶⁾ péče o děti (pomineme-li svěření dítěte jiné osobě než rodiči).

Prvním, obecně nejméně známým typem je společná péče, kde není dítě svěřeno konkrétnímu rodiči, oba rodiče pečují o dítě podobně jako před rozchodem, jejich styk s dítětem není nijak upraven. Podmínkou pro tento typ péče je souhlas obou rodičů. To je v souladu s premisou, že by soud, potažmo stát měl do rodinného života zasahovat co nejméně a pouze

v případech, kdy to vyžaduje zájem dítěte. Výživné na dítě není zpravidla v režimu společné péče určeno (pokud se rodiče nedohodnou jinak).⁷⁾ Tato forma péče však klade velké nároky na schopnosti a ochotu rodičů domlouvat se a podílet se na každodenní péči o dítě. Někteří soudci ji podmiňují společným či velmi blízkým bydlištěm rodičů (Barvíková, 2019).

Druhým, dlouhodobě tradičním typem je výlučná péče, kdy o dítě převážně pečuje jeden z rodičů, druhý má právo nadále se s dítětem stýkat, a to podle dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu. Většinou je v rámci úpravy styku zvolen pravidelný víkendový rytmus, jenž může být doplněn o jiné dny v týdnu, prázdninový režim apod.

Třetím typem porozvodové péče je střídavá péče, kdy dítě střídá po určitém časovém úseku bydliště rodičů, nehovoří se zde tedy o styku s druhým rodičem, neboť je v péči obou. Specifickou formou střídavé péče je takový režim, kdy dítě bydlí stále v jednom bydlišti a po určitém časovém úseku se v pobytu zde střídají rodiče. Obě tyto formy kladou zvýšené požadavky na schopnost komunikace a kooperace v péči a výchově dítěte. Délka daného časového úseku by měla zohledňovat individuální potřeby dítěte, zejména možnosti vzdělávání, stabilní okruh kamarádů, stále volnočasové aktivity apod. Střídavá péče by ale měla být především v zájmu dítěte (Mertin, 2004; Novák, 2012; JACZ, 2019). V rámci střídavé péče je běžný model týdenního střídání rodičů, interval však může být i kratší či delší, nebo dítě může pobývat s každým z rodičů různě dlouhou dobu („asymetrická“ střídavá péče; Rusý, 2018; Trávníček, 2015).

Ohledně výlučné péče přetrvává v povědomí laické veřejnosti mýtus, že rodič, kterému je dítě soudem svěřeno do péče, sám rozhoduje o záležitostech dítěte včetně jeho kontaktu s druhým rodičem a ten tak může být ze života dítěte snadno vyloučen. Často to vede k velkému boji rodičů o typ péče, přestože z právního hlediska rodičovská odpovědnost zůstává oběma. V realitě však nemusí být rozdíl mezi střídavou a výlučnou péčí tak velký, jak se může na první pohled zdát. Výlučná péče může být dokonce

6) V zájmu jednoduchosti hovoříme o porozvodové péči, i když se toto vymezení může týkat i péče o děti nesezdaných rodičů po rozchodu.

7) Je otázkou, zda potřeba rodičů uzavřít soudem posvěcenou dohodu o výživném není kontraindikací ke schválení společné péče.

rovnocennou alternativou střídavé péče, pokud je styk s nerezidenčním rodičem upraven široce (Barvíková, 2019). Dalším jablkem sváru bývá otázka výživného. Zatímco při výlučné péči bývá povinnost hradit výživné stanovena jednomu rodiči, při střídavé péči je zpravidla určena oběma (byť při rozdílných příjmech bude výživné stanoveno v rozdílné výši). Výlučné pečující rodič může rozhodovat o nákladech na dítě dle svého uvážení a bez souhlasu druhého rodiče, zatímco u střídavé péče by se měli rodiče dohodnout.

Podle NOZ, který upravuje také problematiku výživného (§ 910 až 923), má být životní úroveň dítěte shodná s životní úrovní rodičů. Výživné tak neslouží pouze k uhrazování výdajů na výživu dítěte, ale rovněž k úhradě nákladů na uspokojování ostatních potřeb (ošacení, školní potřeby, vzdělání, kulturní a duševní rozvoj). Míru potřeb dítěte je třeba posuzovat vzhledem k jeho věku a vývoji, jeho zdravotnímu stavu, fyzické a duševní vyspělosti, zálibám, studiu atd. Je nezbytné vzít v úvahu nejen výdaje pravidelné, ale také výdaje mimořádné, jako je například uhrazení pobytu na letním táboře, popřípadě potřeby zcela nahodilé, které se ukazují pro sólo rodiče jako velmi zatěžující (Höhne, 2019). Vždy je však nutné dbát na schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného rodiče. Dále je třeba přihlídnout k tomu, v jaké míře povinný rodič o dítě osobně pečuje.

Výživné se dle NOZ, pokud nebylo ujednáno jinak, platí v měsíčních splátkách vždy na měsíc dopředu. Jeho výši může soud upravit při změně majetkových poměrů některého z rodičů nebo výdajů na nezletilého. Pokud povinný rodič výživné neplatí, je možné dát návrh k vymáhání dlužného výživného soudním exekutorem. Rovněž je možné vydat exekuční příkaz k pozastavení řídicího oprávnění povinného rodiče. Výživné je ze zákona tzv. přednostní pohledávkou. Neplacení výživného může být po čtyřech měsících posouzeno i jako trestný čin, kdy hrozí neplatícímu rodiči odnětí svobody na šest měsíců až tři roky (Höhne – Palonciová, 2019).

OPATROVNICKÁ ŘÍZENÍ V ROCE 2018

Metodologie

Statistikou případů svěřeni dítěte do péče po rozvodu či rozchodu rodičů se zabývá Ministerstvo spravedlnosti. Je třeba však znovu upozornit, že jsou v ní

zachyceny pouze ty rodiny, které prošly soudním řízením, tj. rozvody manželství a některé rozchody nesezdaných párů.

Ve veřejně dostupných statistických výstupech tohoto rezortu jsou uváděny souhrnné tabulky počtů opatření, či příslušných rozhodnutí v opatrovnické agendě. Z těchto údajů lze získat základní vzhled do problematiky (Höhne – Palonciová, 2019). Údaje jsou však sumarizací počtů daného opatření, jedno dítě se tak objevuje v různých tabulkách (např. v počtech svěřeni do péče a v počtech rozhodnutí o výživě). Z tohoto důvodu byl požádán odbor statistiky Ministerstva spravedlnosti o poskytnutí podrobnějších anonymizovaných údajů za každé dítě, u něhož došlo k ukončení opatrovnického řízení v roce 2018, tj. za poslední rok, za který byla data dostupná. Získaná datová matice obsahuje údaje o roku narození dítěte, datum zahájení soudního řízení, informaci o výsledku soudního řízení (typ péče o dítě, určení vyživovací povinnosti, úprava styku s rodiči – ne však jeho rozsah), informaci, zda před konečným rozhodnutím soudu bylo podáno odvolání a zda soud rozhodl na základě dohody rodičů. Další sociodemografické údaje nejsou k dispozici, např. typ partnerství rodičů, jejich věk či vzdělání, nelze ani identifikovat děti pocházející z jedné rodiny. Další nevýhodou evidence rezortu spravedlnosti bohužel je, že v případě dalšího soudního procesu není možné propojit údaje z tohoto procesu s prvním, případně dalšími předchozími procesy. V každém dalším procesu je dítěti přiřazen jiný identifikační znak. Přidanou hodnotou, na rozdíl od statistických ročenek, je možnost analýzy výsledků opatrovnických řízení podle věku dítěte, ale také např. propojení údajů o typu péče a povinnosti a výši výživného.

Z pohledu terminologie rezortní statistické evidence může být výsledkem opatrovnického řízení souvisejícího s rozpadem úplné rodiny tzv. první rozhodnutí o péči, první rozhodnutí o výživě, první rozhodnutí o péči pro případ rozvodu, první rozhodnutí o výživě pro případ rozvodu, další rozhodnutí o péči, další rozhodnutí o výživě a rozhodnutí upravující styk s rodičem, příp. s rodiči.

„První rozhodnutí o svěřeni do péče“ zahrnuje jednak případy nezletilých dětí nesezdaných rodičů, jednak případy, kdy je zapotřebí upravit poměry ještě před rozvodem manželství. Dále sem však mohou

spadat např. případy svěření dítěte do péče na základě výsledku určení otcovství, při neplatnosti manželství apod., může jít také o případy svěření dítěte do péče jiné osobě, pokud rodiče nejsou schopni se o dítě postarat.

„První rozhodnutí pro případ rozvodu“ upravuje poměry po následném rozvodu. Jak bylo řečeno, opatrovnické řízení musí rozvodovému předcházet. U jednoho dítěte může být výsledkem soudního řízení jak první rozhodnutí o svěření do péče, tak první rozhodnutí pro případ rozvodu, tj. jedná se o ty případy, kdy se v rámci prvního rozhodnutí rozhoduje rovněž o úpravě pro případ rozvodu. Uvedené skutečnosti platí obdobně pro první rozhodnutí o vyživovací povinnosti před a po rozvodu.

„Dalším rozhodnutím“ dochází ke změně dosavadní úpravy péče a/nebo výživy (tj. úpravy prvního rozhodnutí, příp. nějakých předcházejících rozhodnutí. V dalším rozhodnutí týkajícím se vyživovací povinnosti jsou rozlišovány jednak změny výše výživného (zvýšení, snížení) a jednak změny ve vyživovací povinnosti (ponechání, stanovení, zproštění vyživovací povinnosti, příp. povinnost složit zálohu na výživné splatné v budoucnu). Důvodem k žádosti o úpravu výživného je podstatná změna poměrů na straně oprávněného (např. zvýšené výdaje spojené se vzdělávacími potřebami, nově vzniklé zdravotní potíže), nebo na straně povinného (např. změna majetkových poměrů, příjmové situace, vznik další vyživovací povinnosti).

Samostatně jsou sledována „rozhodnutí o styku s rodiči, či s jinou fyzickou osobou“. Rozhodnutí jsou členěna podle toho, zda se jedná o první, nebo novou úpravu styku. Zvlášť jsou klasifikována rozhodnutí vedoucí k omezení, nebo zákazu styku, případně případy, kdy byl návrh na úpravu styku zamítnut.

Následující analýza se, jak bylo uvedeno výše, opírá o individuální anonymizovaná data o dětech, o jejichž péči a výživě v souvislosti s rozchodem rodičů rozhodl v roce 2018 opatrovnický soud. V dalším textu používáme jako synonyma „děti“ a „řízení“. Jedno řízení týkající se jednoho dítěte může zahrnovat více rozhodnutí, tj. výsledků řízení, např. první rozhodnutí o péči a první rozhodnutí o výživě.

Základní struktura opatrovnických řízení

V souvislosti s rozchodem rodičů rozhodly v roce 2018 opatrovnické soudy v otázkách péče, výživy, příp. styku dítěte s rodiči o zhruba 81 tisících dětech (tab. 1). Jak již bylo výše uvedeno, rozvod manželství je možný až po rozhodnutí opatrovnického soudu ve věci péče a výživy dětí. K rozhodnutí opatrovnického soudu proto nemusí dojít ve stejném kalendářním roce jako k rozhodnutí o rozvodu. Zároveň je třeba připomenout, že ve statistice ministerstva spravedlnosti jsou zahrnuty i případy nesezdaných rodičů, kteří chtějí péči a výživu dítěte soudně upravit. V neposlední řadě statistika zahrnuje také případy, kdy se rodiče ve věci péče a výživy o děti k soudu vrací („další“ rozhodnutí). Předmětem jednání opatrovnických soudů je i úprava styku dítěte s jedním nebo oběma rodiči. Statistika tak vypovídá o tom, kolik dětí ročně prochází opatrovnickým soudem v souvislosti s rozchodem rodičů, a to bezprostředně v období rozchodu rodičů, ale i po určité době, kdy rodiče chtějí dosavadní úpravu změnit.

Děti, v jejichž případě vydal soud v roce 2018 tzv. první rozhodnutí (o péči, výživě či pro případ rozvodu), byly zastoupeny v jedné polovině. Děti, u nichž lze s určitostí říci, že se k soudu vrátily (alespoň jedno rozhodnutí soudu bylo označeno jako „další“), představovaly přibližně jednu třetinu. Zbylou skupinu dětí tvořily nejčastěji případy, kdy soud rozhodl v roce 2018 pouze o styku dítěte s rodičem, rodiči, případně s jinou osobou, přičemž ve dvou pětinach případů se jednalo o první úpravu styku, stejně početné byly případy s tzv. jiným výsledkem.⁸⁾ Třetina dětí procházejících opatrovnickým řízením byla mladší 6 let, třetina byla ve věku docházky na I. stupeň základní školy (7 až 11 let), každé páté bylo ve věku před ukončením povinné školní docházky (12 až 15 let), nejméně byly zastoupeny děti starší (13 %).

Soudci se v roce 2018 většinou zabývali více aspekty (péčí, výživou, stykem) najednou (62 % případů). Bylo-li vydáno jenom jedno rozhodnutí, jednalo se v 56 % případů o další rozhodnutí ohledně výživy a ve 27 % pouze o úpravu styku. S přihlédnutím ke všem možným kombinacím jednotlivých typů rozhodnutí (tj. předmětu a výsledku řízení) byla vytvořena přehledná typologie.

8) „Jiný výsledek“ značí většinou, že návrh byl vzat zpět a řízení bylo zastaveno, nebo nebylo o výsledku rozhodnuto z jiných důvodů.

Bylo tak získáno osm samostatných skupin, které se vzájemně neprolínají a do nichž bylo možné zařadit 94 % všech dětí, o kterých soudy v roce 2018 rozhodly (tab. 1). Jiné kombinace různých typů rozhodnutí u zbývajících 6 % dětí byly velmi variabilní a v řadě případů se jedná jen o jednotky či desítky dětí, což neumožňuje podrobnější analýzu.

Více než jedna třetina všech řízení měla za výsledek první rozhodnutí o péči a o výživě dětí, přičemž převážně šlo jen o tyto případy (A. tab. 1), méně časté bylo souběžné rozhodnutí o péči a výživě dětí po rozvodu (C.). Ve čtvrtině všech řízení soudy stanovily péči a výživu dětí na dobu

po rozvodu, častěji zároveň s prvním rozhodnutím o péči a výživě (C.)⁹⁾ než samostatně (B.). U další čtvrtiny dětí rozhodly soudy pouze o změně výživného, resp. změně povinnosti platit výživné (F.). V menšině byly případy, kdy se změnou výživného došlo i ke změně v nastavení péče (G.). Zhruba u každého desátého dítěte bylo rozhodnuto výhradně o úpravě jeho styku s rodičem či rodiči nebo jinými osobami (H.). Je poměrně překvapivé, že rozhodnutí o úpravě styku s dítětem byla dvakrát častěji vydána samostatně než společně s dalšími typy rozhodnutí o péči a výživě (souhrnně 5 % zahrnuto v A.–G.).

Tab. 1: Děti podle hlavního předmětu rozhodnutí opatrovnického soudu, 2018

Children by the main subject of the guardianship court decision, 2018

Typ rozhodnutí / Type of decision	absol.	v % / in %
A. první rozhodnutí o péči a výživě / First decision on custody arrangements and maintenance	17 172	21,2
B. první rozhodnutí pro případ rozvodu o péči a výživě / First decision on custody arrangements and maintenance in case of divorce	7 148	8,8
C. první rozhodnutí o péči a výživě, první rozhodnutí pro případ rozvodu o péči a výživě / First decision on custody arrangements and maintenance, first decision on custody arrangements and maintenance in case of divorce	12 707	15,7
D. první rozhodnutí o péči a/nebo pro případ rozvodu / First decision on custody arrangements and/or decision on custody arrangements in case of divorce	2 677	3,3
E. další rozhodnutí o péči / Another decision on custody arrangements	2 420	3,0
F. další rozhodnutí o výživě / Another decision on maintenance	19 778	24,4
G. další rozhodnutí o péči a výživě / Another decision on custody arrangements and maintenance	5 612	6,9
H. rozhodnutí o úpravě styku / Decision on contact	8 674	10,7
Celkový počet dětí, jichž se daná rozhodnutí týkají / All children concerned	76 188	94,1
Jiné kombinace rozhodnutí / Other combinations	4 747	5,9
Celkový počet dětí / All children	80 935	100

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

9) Vydá-li soud současně s prvním rozhodnutím o péči a výživě také rozhodnutí pro případ rozvodu, jsou výsledky obou rozhodnutí ve více než 98 % shodné.

Péče o dítě po rozchodu rodičů

Pro rodiče, soudce i další odborníky, kteří jsou zapojeni do opatrovnických řízení (pracovníci OSPOD, právníci, soudní znalci, terapeuti apod.) či pracují s jejich výsledkem (např. učitelé), je jednou ze základních hledisek věk dítěte. U malých dětí je velmi obtížné zjišťovat jejich názor, NOZ určuje jako milník pro zjišťování názoru dítěte věk 12 let, nicméně tato hranice není vnímána striktně jako minimální a mělo by se postupovat individuálně dle schopností konkrétního dítěte.¹⁰⁾ Rodiče i všichni zúčastnění aktéři by se však vždy měli řídit zájmem dítěte, jakkoli je složité ho definovat (např. *Majer – Pečinka*, 2018; *Kornel*, 2015).

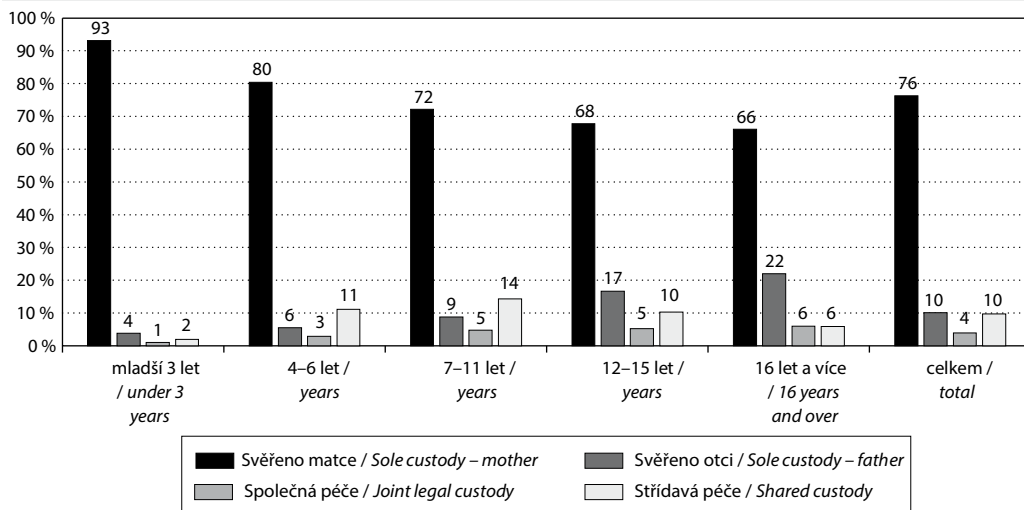
V roce 2018 stanovily soudy péči o děti jednomu či oběma rodičům u přibližně 38 tisíc dětí (tj. 80 % dětí, o jejichž péči rozhodovaly).¹¹⁾ Bez ohledu na to, zda se jedná o první či další rozhodnutí soudu, byly v roce 2018 děti v nejmladším věku v naprosté většině svěřeny do péče matky (93 %), spolu s rostoucím věkem dítěte tento podíl klesá, i když péče matky zůstává převažu-

jícím způsobem úpravy (graf 1). Za tímto poklesem stálo zejména zvyšování podílu dětí, které byly svěřeny do péče otce (22 % v případech nejstarších dětí). Společná péče byla soudně určena pouze výjimečně, a to bez ohledu na věk dítěte, střídavá péče byla nejčastěji zvolena u dětí od 4 do 15 let, a to v rozmezí 10–14 %.

Ať si rozcházející se rodiče zvolí jakýkoli model péče o dítě či děti, je nutné, aby se na výchově a každodenní péči byli spolu schopni dohodnout, pokud možno bez konfliktů a vyhrocených sporů. Dobrá spolupráce a komunikace mezi rodiči jsou v nejlépeším zájmu dítěte, neboť mu pomáhají lépe zvládnout tak náročnou životní situaci (*Rogalewiczová*, 2019). Vzájemný respekt a schopnost rodičů domluvit se na každodenní péči o dítě jsou pravděpodobně nejvíce zapotřebí v případě společné péče, přičemž soud se k ní v roce 2018 skutečně přiklonil v naprosté většině na základě dohody rodičů, a to bez ohledu na věk dítěte (graf 2). Na druhou stranu nejmenší podíl rodičů, kteří se na typu péče dohodli, je v případě

Graf 1: Výsledek opatrovnického řízení s ohledem na svěření dítěte do péče podle věku dítěte, 2018 (v %)

The results of guardianship proceedings on custody arrangements by age of the child, 2018 (in %)

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

10) *Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014*, Sp. zn. I. ÚS 2482/13.

11) Do analýzy vstoupily děti s nejčastějšími typy rozhodnutí (tab. 1), sledováno bylo svěření do péče matky, otce, společná a střídavá péče. V úvahu tedy nebyly brány výsledky rozhodnutí „svěření do péče jiné osoby než rodiče“ a s „jiným výsledkem“. Jiným obsahem jsou děti svěřované jen výjimečně (2 % řízení o péči), s „jiným výsledkem“ však končí poměrně velká část rozhodnutí (17 %).

rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče otce. Vůbec nejčastější bylo autoritativní rozhodnutí soudu u dětí mladších 3 let svěřených otci (téměř polovina případů). Svěření malého dítěte do péče otci jde proti dlouhodobé tradici, kdy byly děti více méně automaticky svěřovány do výlučné péče matky. Svěření do péče otce soudem bez dohody rodičů je možné, pokud se ukáže, že je výchovně způsobilější než matka nebo že matka není schopná děti zabezpečit a starat se o ně. *Matoušková se Zdražilovou* (2001) svým výzkumem, opřeným o data z Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou, zjistily, že 84 % otců se svěření dětí do své péče vůbec nedo-máhalo, ti, kteří o děti usilovali, byli úspěšní ze 34 %.

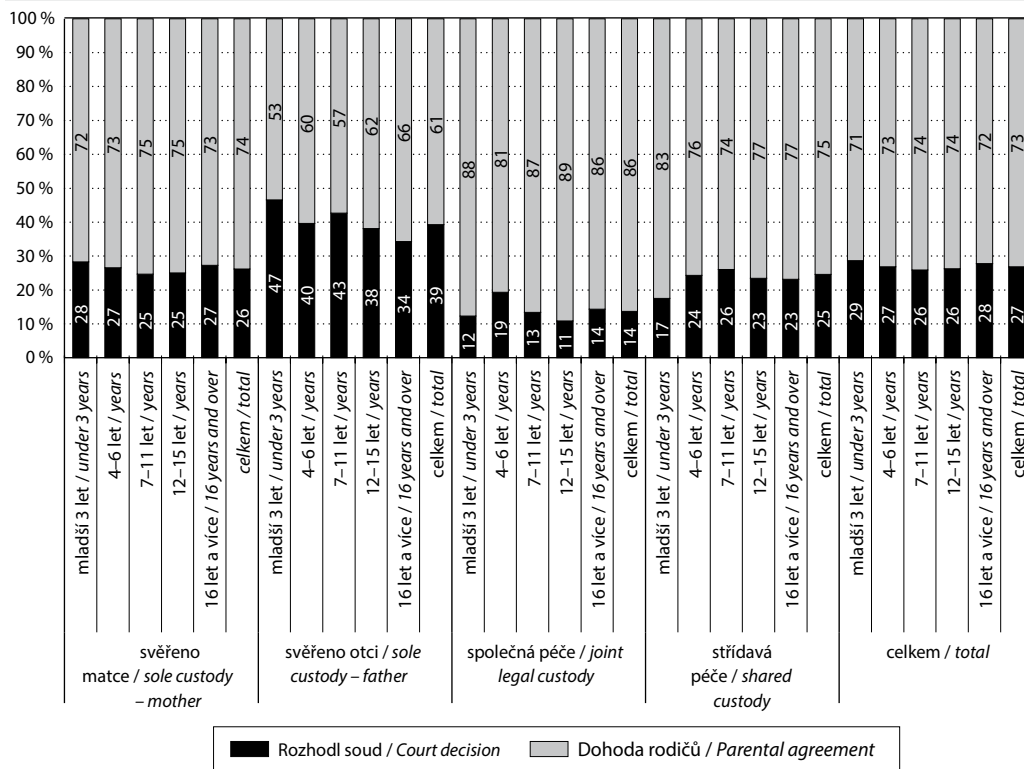
V případech svěření dítěte do péče matky byla v roce 2018 dohoda rodičů mnohem běžnější než u svěření dítěte do péče otce. Dohoda v případě střídavé péče je mírně častější než při svěření dítěte

do péče matky. Zvláště patrné je to u nejmenších dětí, u nichž se střídavá péče vyskytuje obecně velmi zřídka (graf 1). Lze se tedy domnívat, že pokud je stvrzena soudem, je to vzhledem k věku dítěte spíše na základě dohody rodičů než autoritativním rozhodnutím. Názory odborníků na to, podle jakých kritérií, v jakých rodinách a pro jaké děti je střídavá péče vhodná, se velmi různí (např. *JACZ*, 2019; *Trávníček*, 2015; *Behr*, 2018). Střídavá péče klade podobně jako společná péče vysoké nároky na schopnost kooperace rodičů, dohoda rodičů je v těchto případech určitě výhodou (*Barvíková*, 2019).

Pokud jeden či oba rodiče, příp. kolizní opatrovník dítěte nesouhlasí s výrokem soudu prvního stupně, mohou se odvolat. Ve statistice rezortu spravedlnosti není v případech, kdy odvolání nepotvrdilo rozsudek soudu prvního stupně, evidováno znění tohoto původního rozsudku. Výsledek rozhodnutí soudu je vázán

Graf 2: Dohoda rodičů podle svěření dítěte do péče a podle věku dítěte, 2018 (v %)

Parental agreement by child custody arrangements and by age of the child, 2018 (in %)

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.
Source: Database of the Ministry of Justice.

k rozhodnutí pravomocnému, tedy po případném rozhodnutí odvolacího soudu.

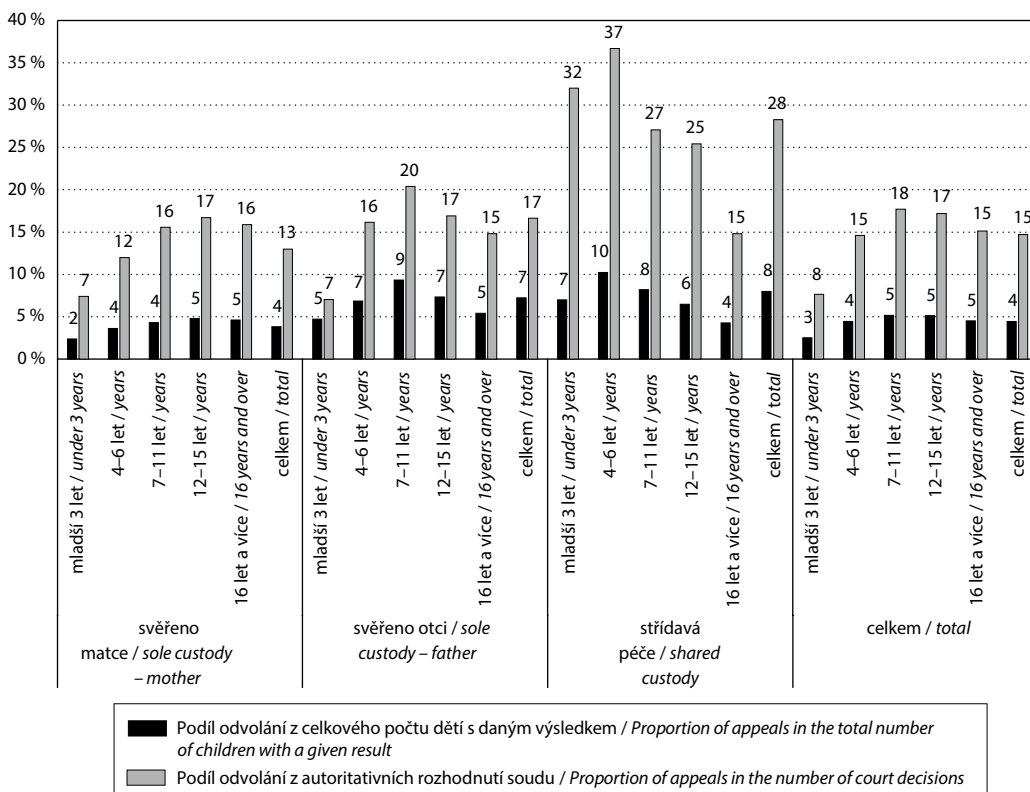
Vzhledem k poměrně vysokému podílu dohod (kdy odvolání není možné) byl v roce 2018 podíl dětí, v jejichž případě bylo podáno proti rozhodnutí soudu odvolání, na úrovni 4 % (graf 3). Obrázek se změní, vztáhneme-li počty odvolání k počtům konečných autoritativních rozhodnutí soudu.¹²⁾ Z tohoto pohledu bylo podáno odvolání u 15 % dětí. Mezi jednotlivými typy péče se však v tomto ohledu ukazují určité rozdíly. Pokud bylo dítě konečným, tj. pravomocným rozhodnutím soudu svěřeno do střídavé péče rodičů a rodiče nedošli k dohodě během řízení, prošlo od-

volacím procesem téměř 30 % z nich, ve vyšší míře se to týkalo předškolních dětí. Naopak nejnižší podíl odvolání byl v případech svěřeni dítěte do péče matky.

Jedním z diskutovaných problémů v oblasti opatrovnických řízení je jejich délka. Příčiny průtahů mohou být různé. Na straně soudů to je zejména jejich přetíženost v důsledku velkého počtu případů při nedostatečných personálních kapacitách, roli hrají i lhůty pro podání opravných prostředků. Délku řízení však mohou ovlivnit samotní rodiče. V případě vleklých konfliktů rodiče podávají návrhy na předběžná opatření, námítky na podjatost soudu či odvolání, soud

Graf 3: Podíl odvolání podle výsledku pravomocného soudního rozhodnutí o péči a věku dítěte, 2018 (v %)

Proportion of appeals by final court decision on custody arrangements and by age of the child, 2018 (in %)

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

12) Případy, kdy je podáno odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně a v průběhu soudního řízení nakonec dojde k dohodě rodičů, jsou v řádu jednotek, a proto je možné vztáhnout počty odvolání ke konečným rozhodnutím soudu.

může přizvat soudní znalce či odkázat rodiče na mediátora či jiného odborníka, který by měl spor zmírnit (Rogalewiczová, 2019).

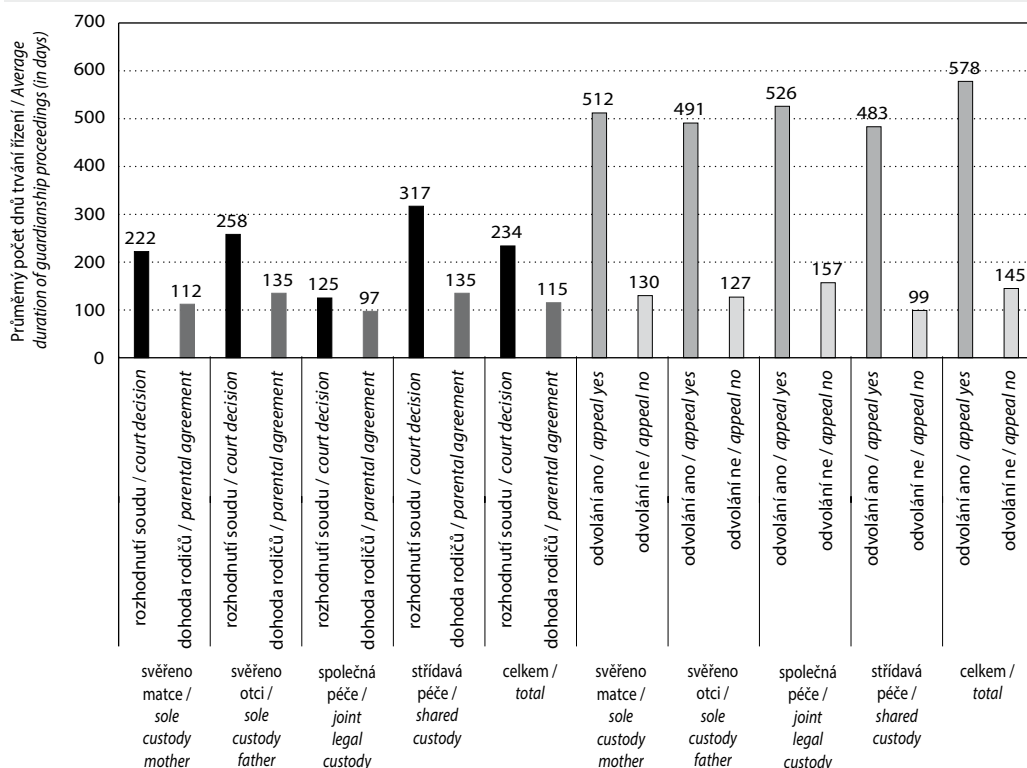
Data o dětech, které prošly opatrovnickým řízením v souvislosti s rozchodem svých rodičů v roce 2018, jednoznačně potvrzují hypotézu, že pokud se rodiče o úpravě péče dohodnou, ať už sami před samotným soudním řízením či jsou k dohodě dovedeni během soudního řízení, je délka celého procesu výrazně kratší než v případech, kdy rozhodne soud. V průměru vůbec nejdéle trvala soudní řízení, kde nakonec soud rozhodl o střídavé péči rodičů (graf 4). Jedná se pravděpodobně o případy, kdy jeden z rodičů usiluje o jiný typ péče, i proto, že se střídavou péčí jsou spojeny určité předsudky či mýty. Matky se podle odborníků, především z řad soudců, advokátů

a pracovníků OSPOD, často obávají, že při střídavé péči nedostanou výživné na dítě, ztratí plnohodnotný vztah s dítětem nebo budou okolím stigmatizovány jako špatné matky. Na druhou stranu otcové usilující o střídavou péči chtějí mnohdy zůstat rovnocenné jako matka zapojeni do života svých dětí, někdy se též domnívají, že nebudou muset hradit výživné na děti, a ve vyhrocených konfliktech může být střídavá péče i prostředkem celkového boje mezi rodiči (Barvíková, 2019). Tyto představy či obavy soudní řízení prodlužují. Navíc, pokud se rodiče odvolají, je soudní řízení ještě delší.

Snahou soudu i ostatních zúčastněných opatrovnického řízení by mělo být zkrátit co nejvíce období nejistoty či konfliktů, které je pro dítě velkou zátěží (Matoušková, 2014). Dalo by se předpokládat, že v př-

Graf 4: Průměrná délka opatrovnického řízení v závislosti na dohodě rodičů a podání odvolání, 2018 (ve dnech)

Average duration of guardianship proceedings depending on parental agreement and appeal, 2018 (in days)

Pozn.: Z výpočtů byla vyloučena extrémně krátká (méně než 20 dnů) a extrémně dlouhá (více než 5 let) řízení, tj. v souhrnu 0,3 % případů.

Note: Extremely short (less than 20 days) and extremely long (more than 5 years) proceedings were excluded from the calculations, i.e. 0.3% of cases.

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

padě malých dětí bude tato snaha o to významnější. Na první pohled, měřeno průměrnou délkou řízení, se zdá, že jsou u nejmenších dětí řízení skutečně kratší, mediánové hodnoty však naznačují, že věk dítěte

v době rozhodnutí soudu nehraje takovou roli (tab. 2). Podrobnější analýza prostřednictvím mnohonásobné lineární regrese ukázala, že při kontrole vlivu ostatních proměnných, které jsou ve statistikách dostupné

Tab. 2: Délka opatrovnického řízení podle věku dítěte (ve dnech)

Duration of guardianship proceedings by age of the child, 2018 (in days)

Věk dítěte / <i>Child's age</i>	Průměr / <i>Average</i>	Medián / <i>Median</i>
Mladší 3 let / <i>Under 3 years</i>	138	105
4–6 let / <i>years</i>	162	110
7–11 let / <i>years</i>	178	113
12–15 let / <i>years</i>	177	116
16 let a více / <i>16 years and over</i>	187	123
Celkem / <i>Total</i>	170	113

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

Tab. 3: Výsledky lineární regrese – délka opatrovnického řízení, 2018

Linear regression – duration of guardianship proceedings, 2018

	Nestand. koef. <i>Unstand. Coef.</i>	Standard. koef. <i>Standard Coef.</i>	t	Sig.	Kolinearita <i>Collinearity Statistics</i>	
	B	β			Tolerance	VIF
Konstanta / <i>Constant</i>	109,5		74,92	0,00		
Péče matky / <i>Sole custody – mother (ref.)</i>						
Péče otce / <i>Sole custody – father</i>	22,2	0,04	9,40	0,00	0,93	1,07
Společná péče / <i>Joint legal custody</i>	-20,1	-0,03	-5,60	0,00	0,98	1,02
Střídavá péče / <i>Shared custody</i>	26,6	0,05	11,29	0,00	0,97	1,03
Rozhodnutí soudu bez dohody / <i>Court decision without parental agreement</i>	70,6	0,20	43,26	0,00	0,90	1,11
Podání odvolání / <i>Appeal yes</i>	331,2	0,43	94,44	0,00	0,90	1,11
Věk dítěte / <i>Child's age</i>	0,0	0,00	0,08	0,94	0,95	1,06

Pozn.: Závisle proměnná – délka opatrovnického řízení ve dnech; koeficient determinace; $R^2 = 0,29$; $N = 37\ 924$. Z výpočtů byla vyloučena extrémně krátká (méně než 20 dnů) a extrémně dlouhá (více než 5 let) řízení, tj. v souhrnu 0,3 % případů.

Note: Dependent variable – lengths of guardianship proceedings in days; $R^2 = 0,29$; $N = 37\ 924$. Extremely short (less than 20 days) and extremely long (more than 5 years) proceedings were excluded from the calculations, i.e. 0.3% of cases.

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of Ministry of Justice.

a vstoupily do modelu, neměl věk žádný vliv (tab. 3). Délku řízení nejvýrazněji prodloužilo podání odvolání, a to v průměru o přibližně 11 měsíců. Pokud se rodiče na uspořádání péče nedohodli, bylo řízení delší v průměru o více než dva měsíce. Z hlediska typu péče, při kontrole vlivu uvažovaných proměnných, bylo v průměru nejkratší řízení vedoucí ke společné péči, jejíž nezbytnou podmínkou je schopnost a ochota rodičů vycházet si v zájmu dítěte vstříc a intenzivně se spolupodílet na jeho výchově. Svěření dítěte do péče otce či do střídavé péče naopak délku řízení v porovnání se řízením vedoucím ke svěření dítěte do péče matky mírně (o necelý měsíc) prodloužilo.

Rozhodování soudů o výživě dětí

Podíváme-li se souhrnně na první a další rozhodnutí o péči a výživě dětí, soud v roce 2018 rozhodl, jak bude rozdělena péče i výživa mezi rodiči téměř 35 tisíc dětí, přičemž v naprosté většině se jednalo o první rozhodnutí soudu. Podle očekávání se potvrzuje, že je-li dítě svěřeno do péče jednoho rodiče, druhému zpravidla náleží vyživovací povinnost. Při střídavé péči obou rodičů byla vyživovací povinnost stanovena matce i otci v 80 % případů, v dalších 17 % byla výživa stanovena pouze otci dítěte. Nutno podotknout, že zhruba ve čtvrtině případů není při střídavé péči výživné určeno (soud se jím vůbec nezabýval nebo vydal rozhodnutí s „jiným výsledkem“). Při svěření dítěte do společné péče obou rodičů nebylo výživné určeno až v 90 % případů. Pokud jej však soud stanovil, z více než dvou třetin jej určil jen otci dítěte. Častější stanovení výživného otci (než matce či oběma rodičům) při střídavé nebo společné péči pravděpodobně pramení z vyšší příjmové úrovně otců oproti matkám, čímž je sledováno zachování (dosavadní) životní úrovně dítěte.

Soudy v roce 2018 určily vyživovací povinnost matce, otci nebo oběma rodičům u téměř 51 tisíc dětí, a to jak prostřednictvím prvního rozhodnutí, tak skrze další rozhodnutí.¹³⁾ Kromě již výše zmíněných 35 tisíc dětí, u kterých současně s výživou soudy stanovily péči o dítě, jsou zde zahrnuty také děti, u kterých nastala jen změna v oblasti výživy, neboť

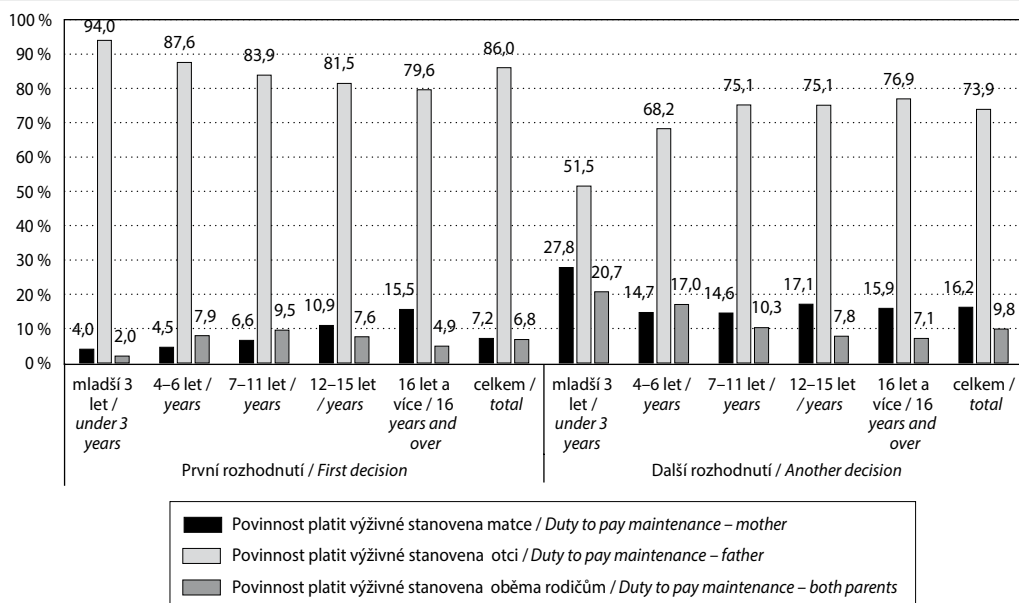
soud vydal samostatně další rozhodnutí o výživě. Vzhledem k odlišnému pojetí dalšího rozhodnutí o výživě ve srovnání s prvním rozhodnutím, budou tyto dva typy rozhodnutí analyzovány zvlášť.

Vyživovací povinnost mají z rozhodnutí soudu nejčastěji otcové. Při prvním rozhodnutí o (péči a) výživě dítěte ji v roce 2018 soudy stanovily u 86 % dětí. Na zbývajících 14 % dětí měly danou vyživovací povinnost buď matky nebo oba rodiče současně (graf 5). Se zvyšujícím se věkem dítěte se však tyto podíly proměňují, ubývá povinných otců, a naopak přibývá matek. To úzce koresponduje s tím, do jaké péče, případně kterému z rodičů bylo dítě svěřeno (graf 1). První rozhodnutí stanovující vyživovací povinnost oběma rodičům byla v nejvyšší míře vydávána u dětí od sedmi do 11 let, a to u každého desátého z nich. Relativně častější byla dále výživa určená oběma rodičům oproti pouze matce také u dětí od čtyř do šesti let (graf 5).

Vrací-li se dítě k soudu, který vydává nové (další) rozhodnutí o výživě, struktura rozložení vyživovací povinnosti mezi rodiče je odlišná, zvláště podle věku dítěte. V souhrnu byla vyživovací povinnost podle dalšího rozhodnutí dána sice stále nejčastěji otcům (74 %), matky ji však měly ve vyšší míře (16 %) než oba rodiče zároveň (10 %; graf 5). Nově byla otcům určena vyživovací povinnost „jen“ u poloviny nejmenších dětí. Relativně nejčastěji (v porovnání se staršími dětmi) byla totiž vyměřena matkám (28 %) nebo oběma rodičům najednou (21 %). S rostoucím věkem dítěte klesaly spíše jen podíly rozhodnutí, podle kterých měli vyživovací povinnost oba rodiče, v případě matek k velkým výkyvům nedocházelo, což platilo rovněž pro otce, kterým byla vyživovací povinnost přidělena na tři ze čtyř dětí starších sedmi let. Uvedené rozdíly v závislosti na věku dítěte při dalším rozhodnutí o výživě platily především pro rozhodnutí, která nebyla vydávána společně s dalším rozhodnutím upravujícím péči o dítě. V takových případech totiž bylo výživné stanoveno otci přibližně ve 40 % případů (a tento podíl se s věkem dítětem téměř neměnil) a matce rovněž ve 40 %, přičemž častěji u dětí 12letých a starších než u dětí mladších

13) Neuvažujeme zde případy, kdy byla vyživovací povinnost stanovena „jiné osobě než rodiči“ nebo se jednalo o rozhodnutí s „jiným výsledkem“.

Graf 5: Výsledek opatrovnického řízení s ohledem na první a další určení výživovací povinnosti podle věku dítěte, 2018 (v %) / The results of guardianship proceedings in relation to the given maintenance order and by age of the child, 2018 (in %)

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

(především ve věku čtyři až 11 let), u nichž soudy relativně častěji stanovily výživovací povinnost oběma rodičům. Tyto skutečnosti logicky souvisí s nastavením péče o dítě podle dalšího rozhodnutí, podle kterých byla „jen“ polovina dětí mladších tří let svěřena do péče matky a dvě pětiny do péče otce. Čtvrtina starších předškoláků a dětí mladšího školního věku pak měla podle dalšího rozhodnutí stanovenou střídavou péči obou rodičů.

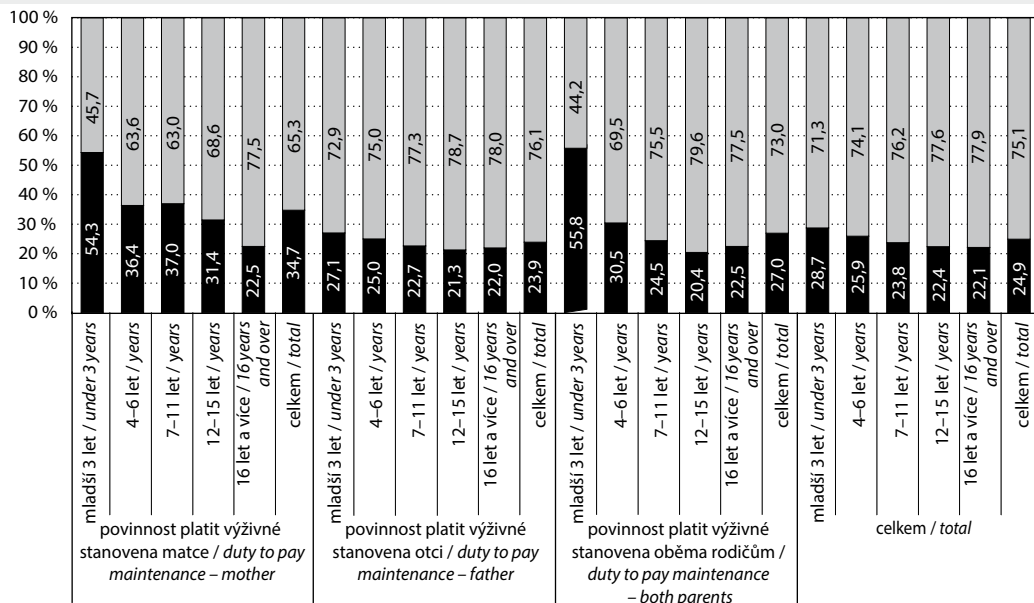
Dohoda rodičů stála v roce 2018 v pozadí tří čtvrtin všech prvních rozhodnutí o výživě (graf 6). Mírně častější přítom byla, rozhodoval-li soud o výživě dětí školního a staršího věku. U dětí do tří, příp. do šesti let bylo naopak obvyklejší, že soud rozhodl samostatně bez dohody rodičů, což je zřetelné především při určení výživy matce anebo oběma rodičům současně. V téměř opačném duchu byly vynášeny rozsudky nově upravující výživu dítěte, protože další rozhodnutí o výživě byla ve více než třech pětinách činěna na základě rozhodnutí soudu bez dohody rodičů (graf 7). Dohoda rodičů byla nejméně častá při určení výživovací povinnosti oběma rodičům a rovněž v případech,

kdy měla platit výživné matka, zvláště pak u nejmenších dětí. Rodiče se spíše dohodli a soud jejich úmluvu schválil především tehdy, pokud chtěli kromě úpravy výživy jinak uspořádat také péči o děti (46 % rozhodnutí na základě dohody rodičů). Pokud soud řešil jen výživu dítěte, podíl dohod byl celkově nižší (37 %), zvláště delegoval-li soud výživu na oba rodiče (3 %) nebo jen na matku (21 %).

Podíl rozhodnutí o výživě, která byla „ovlivněna“ podáním odvolání, byl v roce 2018 podobně jako u rozhodnutí o péči (díky relativně vysokému zastoupení dohod) velmi nízký. Odvolání se při prvním rozhodnutí dotkla jen čtyři děti ze sta, při dalším rozhodnutí 12 dětí ze sta. Vztáhneme-li však počty odvolání pouze k těm rozhodnutím soudu, která nebyla podložena dohodou rodičů, prošlo odvoláním 15 % dětí při prvním, resp. 18 % dětí při dalším soudním řízení. V případě prvního soudního procesu se odvolací řízení dotklo každého čtvrtého dítěte, jehož oběma rodičům byla konečným pravomocným rozhodnutím soudu autoritativně určena výživovací povinnost. U dětí čtyř až jedenáctiletých se to přitom týkalo dokonce každého

Graf 6: Dohoda rodičů podle určení výživovací povinnosti a podle věku dítěte, první rozhodnutí soudu, 2018

(v %) / Parental agreement by maintenance order and by age of the child, first court decision, 2018 (in %)

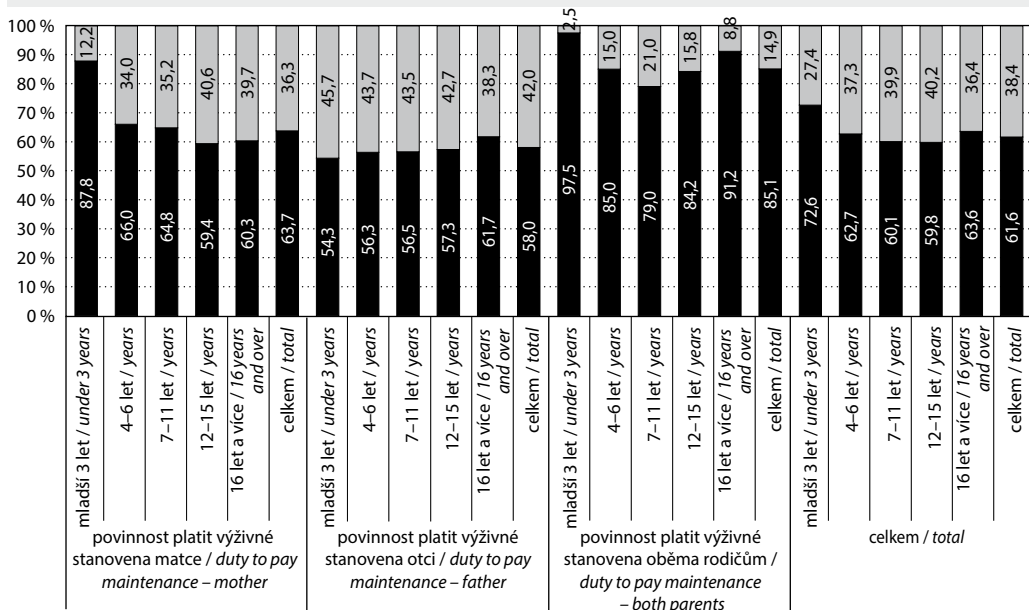

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.
Source: Database of the Ministry of Justice.

■ Rozhodl soud / Court decision   ■ Dohoda rodičů / Parental agreement

Graf 7: Dohoda rodičů podle určení výživovací povinnosti a podle věku dítěte, další rozhodnutí soudu, 2018 (%)

Parental agreement by maintenance order and by age of the child, another court decision, 2018 (in %)

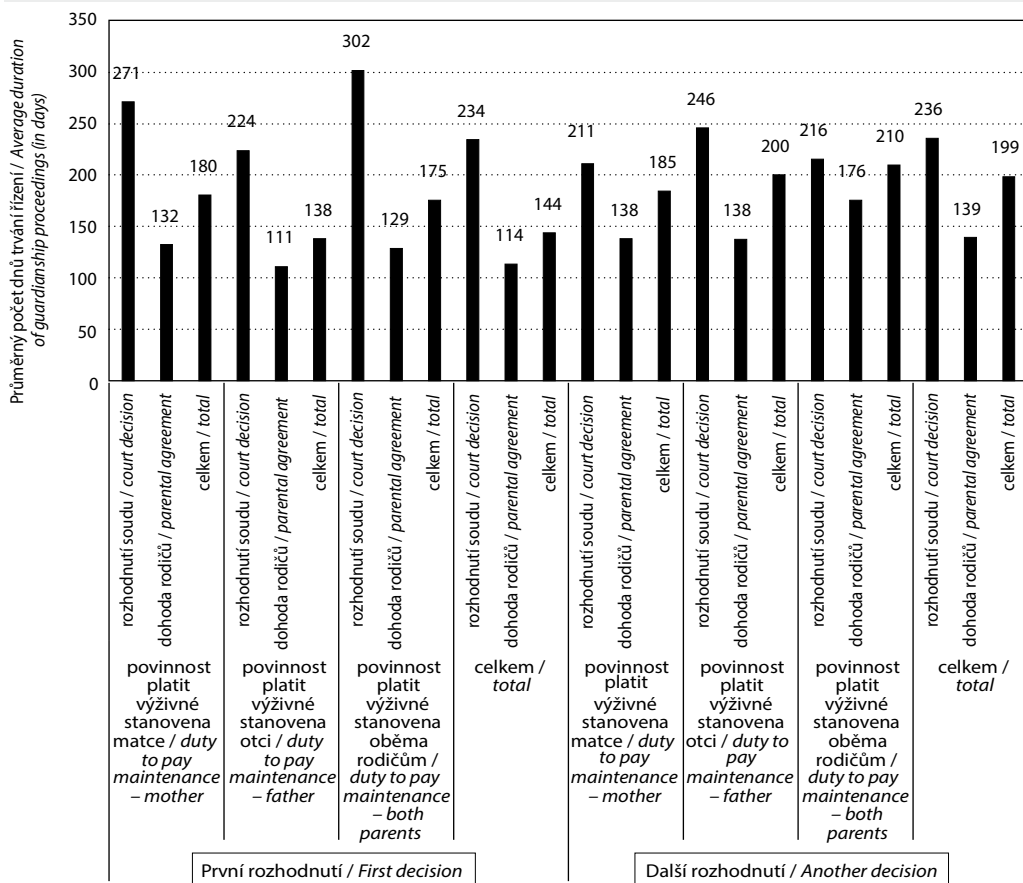
Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.
Source: Database of the Ministry of Justice.

■ Rozhodl soud / Court decision   ■ Dohoda rodičů / Parental agreement

třetího z nich. Více než polovina odvolání, která vedla k určení výživy oběma rodičům, byla pravděpodobně odvoláním vůči vyživovací povinnosti stanovené jen jednomu z rodičů. Při rozhodování o změně v otázce výživného prošly odvolacím procesem nejčastěji děti, jejichž vyživovací povinnost byla soudem určena otcům (21 %). Čím starší bylo dítě, o jehož výživě soud v rámci dalšího rozhodnutí jednal, tím častěji bylo proti rozhodnutí podáno odvolání, zvláště pokud bylo ve výsledku rozhodnuto o výživě jednoho z rodičů.

Dohoda rodičů významně zkracuje celkové trvání soudního procesu (také) o výživě (graf 8). Podle očekávání byly časově v průměru nejméně náročné běžnější případy, tj. rozhodnutí stanovující první vyživovací povinnost otcí. Naopak řízení, jejichž výsledkem bylo v roce 2018 určení vyživovací povinnosti matce nebo oběma rodičům, trvala o poznání déle, zvláště nebyla-li podložena dohodou rodičů. Pokud se rodiče, příp. jiné osoby odvolávali vůči rozhodnutí soudu, celé soudní řízení to několikanásobně prodloužilo. Konečná první

Graf 8: Průměrná délka opatrovnického řízení stanovující vyživovací povinnost v závislosti na dohodě rodičů, 2018 (ve dnech) / Average duration of guardianship proceedings by maintenance order and in relation to parental agreement, 2018 (in days)

Pozn.: Z výpočtů byla vyloučena extrémně krátká (méně než 20 dnů) a extrémně dlouhá (více než 5 let) řízení, tj. v souhrnu 0,3 % případů.

Note: Extremely short (less than 20 days) and extremely long (more than 5 years) proceedings were excluded from the calculations, i.e. 0.3% of cases.

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of the Ministry of Justice.

Tab. 4: Výsledky lineární regrese – délka opatrovnického řízení o výživě (první rozhodnutí)

Linear regression – duration of guardianship proceedings on alimony (first decision)

	Nestand. koef. / Unstand. Coef.	Standard. koef. / Standard. Coef.	t	Sig.	Kolinearita / Collinearity Statistics	
	B	β			Tolerance	VIF
Konstanta / Constant	106,7		71,24	0,00		
Povinnost platit výživné stanovena otci / Duty to pay maintenance – father (ref.)						
Povinnost platit výživné stanovena matce / Duty to pay maintenance – mother	25,9	0,04	9,03	0,00	0,97	1,03
Povinnost platit výživné stanovena oběma rodičům / Duty to pay maintenance – both parents	20,9	0,03	7,21	0,00	0,99	1,01
Rozhodnutí soudu bez dohody / Court decision without parental agreement	72,5	0,20	40,91	0,00	0,90	1,11
Podání odvolání / Appeal yes	334,2	0,43	86,94	0,00	0,90	1,11
Věk dítěte / Child's age	0,2	0,01	1,52	0,13	0,97	1,03

Zdroj: Databáze Ministerstva spravedlnosti.

Source: Database of Ministry of Justice.

rozhodnutí soudu pak po zohlednění odvolání nabyla pravomoci v průměru až po 17 měsících, další rozhodnutí po 15 měsících. Pokud k odvolání nedošlo, soudy (autoritativně) rozhodly v obou případech přibližně za půl roku.

Věk dítěte se neukázal jako významný faktor ovlivňující délku řízení. Dokládají to výsledky lineární regrese, prostřednictvím níž lze dále vyčíslit, jak vybrané aspekty ovlivňují celkovou délku soudního řízení. Pokud soudy při svém prvním rozhodnutí stanovily vyživovací povinnost oběma rodičům nebo jen matce, probíhalo řízení (při kontrole vlivu věku dítěte, existence dohody a případného odvolání) o necelý měsíc déle než řízení určující vyživovací povinnost otci (tab. 4). V případech rodičů ve sporu se celý proces protáhl o více než dva měsíce (73 dní). Nejsilněji na délku řízení působilo podání odvolání, které celé řízení prodloužilo téměř o jeden rok (334 dní).

Další soudní řízení, při kterých se rozhodlo o změnách v otázce výživného, byla s průměrnou délkou téměř 200 dní až o dva měsíce delší než

ta první. Použití lineární regrese opět potvrdilo, že dohoda rodičů urychlila celé projednávání (přibližně o dva měsíce), a naopak podání odvolání proti verdiktu soudu řízení prodloužilo o několik měsíců (v průměru o 257 dní). Vliv věku dítěte se tentokrát prokázal v případech soudního řízení o změně výživy, kdy se řízení s vyšším věkem dítěte mírně prodlužovalo (o cca 3 dny s každým rokem věku). Při dalším projednávání současně výživy i péče o dítě se již délka řízení neměnila s věkem dítěte a nelíšila se ani podle toho, zda soud určil vyživovací povinnost jednomu či oběma rodičům.

ZÁVĚR

Opatrovnické soudy rozhodly v roce 2018 o uspořádání péče a/nebo výživy, příp. styku u zhruba 80 tisíc dětí. Při prvním řízení vydaly ve většině případů současně rozhodnutí o péči a výživě dítěte, v dalším rozhodnutí řešily převážně změnu nastavení vyživovací povinnosti, příp. upravily styk. U nejmenších

dětí do tří let věku bylo spíše výjimkou, když nebyly svěřeny do výlučné péče matce a výživné vyměřeno otci. Toto rozvržení přetrvává i u starších dětí, současně však podle údajů z roku 2018 platí, že čím jsou děti starší, tím častěji jsou svěřovány do péče otcům a výživné je stanovováno matkám. Do střídavé péče byly nejčastěji svěřeny děti ve věku od čtyř do 15 let, rozhodl-li soud také o výživném, většinou jej stanovil oběma rodičům.

Dohoda rodičů o rozvržení péče a výživy dítěte stála v pozadí tří čtvrtin prvních rozhodnutí soudu a výrazně zkrátila celé řízení. Zdá se tak více než žádoucí podpořit kooperaci rodičů, která by urychlila celý soudní proces a přispěla k nastavení optimálního a fungujícího systému rozdělení péče a výživy mezi rodiči zohledňující potřeby a zájmy dítěte, ať již na principu interdisciplinární spolupráce jednotlivých aktérů opatrovnického řízení, modelu Cochem apod. (Rudolph, 2009; Rogalewiczová, 2018). Předmětem dalších analýz pak může být právě srovnání výsledků řízení soudů, které tyto principy v praxi aplikují, se soudy, které s nimi zatím nepracují.

Dohoda rodičů byla nejčastěji přítomna při rozhodování soudů o společné péči, kdy bývá oproti ostatním typům péče soudy obvykle pokládána za její nutnou podmínku. K tomu pravděpodobně velmi přispívá i fakt, že u společné péče nebývá zpravidla vůbec řešeno výživné. Na druhou stranu svěřil-li soud dítě do péče otce, častěji tak rozhodl autoritativně, bez dohody rodičů. Dohoda rodičů scházela zejména při rozhodování o dětech do tří let věku, které soud svěřil do péče otcům a výživovací povinnost stanovil matkám, příp. oběma rodičům.

Nejběžnější řízení týkající se dvou třetin dětí, tj. řízení, kdy je dítě svěřeno matce, výživné je určeno

otci a oba rodiče se na tom dohodnou, byla uzavřena v průměru za necelé čtyři měsíce. Naproti tomu nejvíce problematická řízení, kdy výživné bylo určeno otci (bez dohody rodičů) na základě autoritativního verdiktu soudu, vůči kterému ještě bylo podáno odvolání, trvala v průměru více než dva a půl roku a týkala se 3 % dětí. Odvolání vůči prvotnímu rozhodnutí soudu přitom obecně významně prodloužilo celé řízení. Nejčastěji stálo odvolání v pozadí rozhodnutí o střídavé péči rodičů, resp. o vyživovací povinnosti stanovené oběma rodičům, především pak u dětí předškolního a (mladšího) školního věku.

Zabýval-li se soud změnami v otázce výživy dítěte, celý proces trval déle než prvotní rozhodování o výživě dítěte. Promítl se zde nižší podíl dohod mezi rodiči, s čímž souvisel i vyšší podíl odvolání vůči verdiktu soudu. Čím starší bylo dítě, o jehož výživě soud v rámci dalšího rozhodnutí jednal, tím častěji bylo proti rozhodnutí soudu podáno odvolání, zvláště bylo-li ve výsledku rozhodnuto o výživě jednoho z rodičů.

Provedená analýza se opírala o data ministerstva spravedlnosti a poskytuje základní představu o opatrovnických řízeních v posledním dostupném roce 2018. Data mají různá omezení. Jedná se například o výběr sledovaných proměnných daným rezortem. Z povahy dat nelze ani sledovat průběh soudních řízení započatých v konkrétním roce (kohorty). Bylo by také žádoucí, kdyby případy dětí, které se vrací k soudu (další rozhodnutí), bylo možné propojit s těmi předchozími. V neposlední řadě by bylo zajímavé sledovat rozhodnutí soudu v rámci jedné rodiny, nikoli pouze za jednotlivé děti. Z uvedených důvodů je nezbytné realizovat výběrová šetření, která se s těmito omezeními dokáží do jisté míry vypořádat.

Literatura

- Ballnik, P. 2012. *Otcem i po rozvodu*. Portál.
- Barvíková, J. 2019. *Zpráva z fokusních skupin Dítě v rodičovském konfliktu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče* [online]. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vv_003.pdf>.
- Behr, T. 2018. Otázky pro presumpci střídavé péče. *Právo a rodina*, 20(1), s. 1–6.
- ČSÚ. Různé roky. *Demografické ročenky* [online]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie>.
- Everett, C. – Everett, S. V. 2000. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: TALPRESS, spol. s r. o.
- Fučík, P. 2013. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno: Masarykova univerzita.

- Fučík, P. 2020. Public Attitudes Toward Shared Custody: The Czech Republic [online]. In: Mortelmans, D. (eds.) *Divorce in Europe*, European Studies of Population, 21. Available at: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-25838-2_12>.
- Höhne, S. 2019. Současná příjmová, výdajová a materiální situace neúplných rodin [online]. In: Palonciová, J. – Barvíková, J. – Höhne, S. – Kuchařová, V. *Neúplné rodiny*, Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf>.
- Höhne, S. – Palonciová, J. 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče* [online]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vv_002.pdf>.
- JACZ. 2019. *Panelová odborná diskuse na téma „střídavá péče“* [online]. Justiční akademie. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/images/roddinnepravni_symposium/zavery_panelove_diskuse_psychologu.pdf>.
- Kornel, M. 2015. Nejlepší zájem dítěte. In: Matoušek, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*, Praha: Portál, s. 69–73.
- Kuchařová, V. – Barvíková, J. – Höhne, S. – Nešporová, O. – Palonciová, J. – Vidovičová, L. 2020. *Zpráva o rodině 2020* [online]. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_477.pdf>.
- Levine, P. A. – Klineová, M. 2012. *Trauma očima dítěte*. Praha: MAITREA.
- Majer, M. – Pečinka, H. 2018. Hledání nejlepšího zájmu dítěte pohledem právním i sociálním. *Rodinné listy*, č. 8, s. 14.
- Maříková, H. – Vohlídalová, M. 2011. Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, roč. 12, č. 2, s. 3–15.
- Matějček, Z. – Dytrych, Z. 1994. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén.
- Matoušek, O. a kol. 2015. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál.
- Matoušková, I. 2015. Role a možnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí. In: Matoušek, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*, Praha: Portál, s. 75–107.
- Matoušková, I. 2014. Děti ohrožené rodičovským konfliktem v centru pozornosti Společnosti sociálních pracovníků ČR. *Listy sociální práce* 2(1), s. 20–21.
- Matoušková, I. – Zdražilová, M. 2001. Analýza soudních řízení o úpravě výchovy a výživy. *Právo a rodina* 3(2), s. 16–19.
- Mertin, V. 2004. *Ze zkušeností dětského psychologa: na co se často ptáte*. Praha: Scientia.
- Mooney, A. – Oliver, Ch. – Smith, M. 2009. *Impact of Family Breakdown on Children's Well-Being Evidence Review*. Institute of Education, University of London.
- Novák, T. 2012. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál.
- Novák, T. – Corradiniová, S. – Vypuštěk, R. 2015. *Kontakt s dětmi po rozvodu: Jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer.
- Palonciová, J. – Barvíková, J. – Höhne, S. – Kuchařová, V. 2019. *Neúplné rodiny* [online]. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf>.
- Rogalewiczová, R. 2018. *Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů* [online]. Bulletin advokacie. Dostupné z: <<http://www.bulletin-advokacie.cz/interdisciplinari-spoluprace-pri-reseni-rodicovskych-konfliktu?browser=full>>.
- Rogalewiczová, R. 2019. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges.
- Rudolph, J. 2009. *Jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu* [online]. Cochem. Dostupné z: <<http://www.cochem.pro/ty-jsi-moje-dite.pdf>>.
- Rusý, P. 2018. Střídavá péče s odlišným rozdělením péče. *Právo a rodina*, 20(3), s. 18–21.
- Šigutová, M. 2018. Psychologické souvislosti střídavé péče [online]. *Učitelské listy*, 8/2018. Dostupné z: <<http://www.ucitelske-listy.cz/2018/08/miroslava-sigutova-psychologicke.html>>.
- Štátná, A. 2006. Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí. In: Hamplová, D. – Šalamounová, P. – Šamanová, G. (eds.). *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 175–191.
- Trávníček, M. 2015. *Střídavá péče*. Praha: C. H. Beck.
- Vaničková, E. 2014. Traumatizace dětí rodičovským konfliktem. *Právo a rodina*, 11(4), s. 18–24.
- Vohlídalová, M. 2010. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 11(2), s. 48–57.
- Žilincíková, Z. 2017. Quel est l'effet des enfants sur la stabilité des mariages et des cohabitations? Comparaison européenne. *Population*, 72(4), pp. 649–670. DOI: 10.3917/popu.1704.0677.

Poděkování

Velice děkujeme panu Davidu Pánkovi z oddělení justiční analýzy a statistiky Ministerstva spravedlnosti za přípravu a poskytnutí dat týkajících se opatrovnických řízení.

SYLVA HÖHNE

Vystudovala Národohospodářskou fakultu na VŠE v Praze, od roku 2002 pracuje v oddělení rodinné politiky VÚPSV, v. v. i. Zabývá se zejména sociálně-ekonomickými podmínkami rodin a systémem finanční podpory rodin s dětmi. Je spoluautorkou řady odborných studií, např. *Působení daňového zvýhodnění na dítě a přídatku na dítě na sociálně-ekonomickou situaci rodin s nezaopatřenými dětmi a jejich reflexe rodiči* (VÚPSV, v. v. i., 2019), *Neúplné rodiny* (VÚPSV, v. v. i., 2019) či *Česká rodina na počátku 21. století: Životní podmínky, vztahy a potřeby* (SLON, 2019).

JANA PALONCYOVÁ

Absolvovala obor sociologie na FF UK a doktorské studium demografie na PřF UK. V oddělení rodinné politiky VÚPSV, v. v. i. pracuje od roku 2001. Zabývá se především sociologií rodiny, rodinnou politikou, demografií a sociálněprávní ochranou dětí. Podílela se např. na studii *Nové formy denní péče o děti v České republice* (VÚPSV, v. v. i., 2014), *Neúplné rodiny* (VÚPSV, v. v. i., 2019) či *Česká rodina na počátku 21. století: Životní podmínky, vztahy a potřeby* (SLON, 2019).